

اثبات جرائم علیه تمامیت جسمانی در پرتو دادرسی عادلانه

ولفین

دکتر ساسان رضایی فرد

عضو هیات علمی دانشگاه و وکیل پایه یک دادگستری

مهرداد رضایی فرد

مدرس دانشگاه و وکیل پایه یک دادگستری

دفتر مرکز نشر ایران، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، پلاک ۷۴

شماره تماس: ۶۶۴۶۳۲۴۵

www.menekaam.ir

اثبات جرائم علیه تمامیت جسمانی در ارتو دادرسی عادلانه

مؤلفین: دکتر ساسان رضائی فرد - بهر د رضائی فرد

چاپ اول: ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ: غزال

صفحه آرای: بنیامین غفاری

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به انتشارات مهر کلام و بهنامی است.

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۹۶-۴۰-۵

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۵
------------	----

بخش نخست: کلیات

فصل نخست: مفاهیم بنیادین.....	۱۹
مبحث نخست: تعاریف مفاهیم.....	۱۹
گفتار نخست: مفهوم اصل.....	۱۹
بند نخست: مفهوم لغوی اصل.....	۱۹
بند دوم: مفهوم اصل در فقه.....	۲۰
بند سوم: مفهوم اصل در حقوق.....	۲۱
گفتار دوم: مفهوم دلیل.....	۲۲
بند نخست: تعریف لغوی دلیل.....	۲۲
بند دوم: تعریف اصطلاحی دلیل.....	۲۳
بند سوم: مفهوم دلیل از منظر حقوق کیفری.....	۲۳
گفتار سوم: مفهوم دادرسی عادلانه.....	۲۵
گفتار چهارم: مفهوم جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص.....	۲۶
بند نخست: جنایات عمدی.....	۲۷
بند دوم: جنایات غیر عمدی.....	۲۹
الف: جنایت شبه عمدی.....	۲۹
ب: جنایت خطائی.....	۳۰
مبحث دوم: مبانی و اهداف دادرسی عادلانه.....	۳۰
گفتار نخست: مبانی دادرسی عادلانه.....	۳۱
بند نخست: عدالت و برابری.....	۳۱

- بند دوم: کرامت انسانی ۳۱
- بند سوم: حقوق طبیعی ۳۲
- بند چهارم: حاکمیت قانون ۳۳
- گفتار دوم: اهداف دادرسی عادلانه ۳۳
- بند نخست: تأمین منافع متهم ۳۴
- بند دوم: تأمین منافع اجتماع ۳۵
- بند سوم: تأمین منافع بزه دیده ۳۶
- بند چهارم: توازن میان منافع اجتماع، متهم و بزه دیده ۳۶
- بند پنجم: پیشگیری از اشتباهات قضایی ۳۷
- فصل دوم: اصول و تضمینات دادرسی عادلانه ۳۹
- مبحث نخست: اصول دادرسی عادلانه در فرآیند کیفری ۳۹
- گفتار نخست: اصل حکومت قانون در قلمرو حقوق کیفری ۳۹
- بند نخست: مفهوم ماهوی ۴۰
- الف: اصل قانونی بودن جرم ۴۰
- ب: اصل قانونی بودن مجرم ۴۱
- پ: اصل قانونی بودن مجازات ۴۱
- بند دوم: مفهوم شکلی ۴۲
- گفتار دوم: اصل تضمین حقوق طرفین دعوی ۴۲
- گفتار سوم: اصل تساوی افراد در برابر قانون ۴۵
- گفتار چهارم: اصل برائت ۴۷
- بند نخست: مفهوم ماهوی ۴۸
- بند دوم: مفهوم شکلی ۴۹
- گفتار پنجم: اصل بی طرفی و استقلال مقام قضائی ۵۰
- گفتار ششم: اصل آگاهی از ادله اتهامی و سایر حقوق دفاعی ۵۲
- بند نخست: اصل لزوم آگاهی فوری متهم از اتهام خویش ۵۲
- بند دوم: اصل حق دسترسی متهم به وکیل در اسرع وقت و سایر حقوق دفاعی ۵۴
- گفتار هفتم: اصل علنی بودن دادرسی و منع محاکمه مضاعف ۵۶

بند نخست: اصل علتی بودن دادرسی	۵۶
بند دوم: اصل منع محاکمه مضاعف	۵۸
گفتار هشتم: اصل سرعت و عدم اطاله دادرسی	۵۹
گفتار نهم: اصل لزوم آگاهی سایر افراد دخیل در فرآیند کیفری از حقوق خود	۶۱
مبحث دوم: تضمینات دادرسی عادلانه در پرتو اصل مشروعیت تحصیل دلیل در امور کیفری	۶۴
گفتار نخست: اصل مشروعیت تحصیل دلیل	۶۴
گفتار دوم: علت در دلیل آوری	۶۶
بند نخست: مشروعیت شیوه تحصیل دلیل	۶۷
بند دوم: طریق، شیوه تحصیل دلیل	۶۸
گفتار سوم: پذیرش رایانه دلیل	۶۹
بند نخست: پذیرش دلیل	۶۹
بند دوم: تقدیم دلیل	۷۰
الف: دلیل آوری در شرایط پیگرد عام	۷۱
ب: تقدیم دلیل در شرایط ویژه	۷۲

بخش دوم: ادله اثبات جرائم علیه تمامیت جسمانی اشخاص و دادرسی عادلانه

فصل نخست: ادله سنتی اثبات جرائم علیه تمامیت جسمانی اشخاص	۷۷
مبحث نخست: اقرار	۷۷
گفتار نخست: مفهوم و شرایط صحت	۷۷
گفتار دوم: اقرار و اصل حکومت قانون	۷۹
بند نخست: اقرار ناشی از شکنجه	۷۹
بند دوم: استفاده از تاکتیک‌های غیر منصفانه در تحصیل اقرار	۸۱
بند سوم: استفاده از روش‌های مشکوک و غیر صحیح در کسب اقرار	۸۱
بند چهارم: ترفندهای پلیسی	۸۲
بند پنجم: آئین رسیدگی به اقرار	۸۳
گفتار سوم: اقرار، و اصل تناظر	۸۴

- بند نخست: اقرار و اصل تضمین حقوق طرفین دعوی ۸۴
- بند دوم: اقرار و اصل تساوی افراد در برابر قانون ۸۵
- گفتار چهارم: اقرار و اصل علنی بودن دادرسی ۸۶
- گفتار پنجم: اقرار و اصل برائت ۸۷
- بند نخست: عدم رعایت شیوه قانونی تحصیل اقرار ۸۸
- الف: منع استعمال مواد مخدر به عنوان سرور حقیقت به منظور اخذ اقرار ۸۸
- ب: اقرار ناشی از وعده مالی ۸۸
- پ: استفاده از دستگاه دروغ سنج و الزام متهم به اثبات بی گناهی خویش بر خلاف اصل برائت ۸۹
- بند دوم: اصل برائت ۸۹
- الف: آگاهی شخص از داشتن حق سکوت ۹۰
- ب: ممنوعیت استنباط گناهکاری از سکوت شخص ۹۰
- پ: عدم الزام شخص به نقض حق سکوت ۹۰
- بند سوم: ضرورت انصراف ذهن مقام قضائی از همکاری متهم ۹۰
- بند چهارم: تعارض اقرار و اصل برائت ۹۱
- گفتار ششم: اقرار و حقوق دفاعی متهم ۹۲
- بند نخست: اقرار و اصل آگاهی متهم از ادله اتهامی ۹۲
- بند دوم: اقرار و حق بهره‌مندی از وکیل ۹۳
- الف) ممنوعیت نسبی ورود و کلاء در جرائم مصرحه قانونی ۹۳
- ب) محدودیت در مطالعه پرونده در دادسرا ۹۴
- گفتار هفتم: اقرار و اصل منع محاکمه مضاعف ۹۵
- بند نخست: منع محاکمه مضاعف در جرائم مستوجب قصاص ۹۵
- بند دوم: منع محاکمه مضاعف در جرائم مستوجب تعزیر ۹۶
- مبحث دوم: شهادت ۹۷
- گفتار نخست: مفهوم و شرایط صحت ۹۸
- بند نخست: بلوغ ۱۰۰
- بند دوم: عقل ۱۰۱

بند سوم: ایمان.....	۱۰۲
بند چهارم: عدالت.....	۱۰۲
بند پنجم: طهارت مولد.....	۱۰۳
بند ششم: ذینفع نبودن در موضوع.....	۱۰۴
بند هفتم: نداشتن خصومت با طرفین یا یکی از آنها.....	۱۰۴
بند هشتم: عدم اشتغال به تکدی.....	۱۰۵
بند نهم: ولگرد نبودن.....	۱۰۵
گفتار دوم: شهادت و اصل حکومت قانون.....	۱۰۶
بند نخست: تعامل میان اصل حکومت قانون با شرایط شهادت شرعی.....	۱۰۶
بند دوم: شهادت بدب و بیره شمول اصل حکومت قانون.....	۱۰۷
گفتار سوم: شهادت بر اصل و نظر.....	۱۰۸
بند نخست: شهادت و اصل ضمیمه حقوق طرفین دعوی.....	۱۰۸
بند دوم: شهادت و اصل تسری افراد در برابر قانون.....	۱۱۱
گفتار چهارم: شهادت و اصل برائت.....	۱۱۱
بند نخست: تعارض شهادت شرعی.....	۱۱۱
بند دوم: رجوع از شهادت شرعی.....	۱۱۴
الف: رجوع از شهادت شرعی پیش از قطعیت رای.....	۱۱۴
ب: رجوع از شهادت شرعی یا احراز کذب آن پس از صدور رای قطعی.....	۱۱۵
گفتار پنجم: شهادت و حقوق دفاعی متهم.....	۱۱۶
گفتار ششم: شهادت و اصل منع محاکمه مضاعف.....	۱۱۶
بند نخست: جرائم مستوجب قصاص.....	۱۱۷
بند دوم: جرائم مستوجب تعزیر.....	۱۱۸
مبحث سوم: قسامه.....	۱۱۹
گفتار نخست: مفهوم و آیشخور تاریخی.....	۱۱۹
گفتار دوم: لوث و شرایط تحقق آن.....	۱۲۱
گفتار سوم: اجرای قسامه در جنایات.....	۱۲۲
بند نخست: از لحاظ تعداد سوگند.....	۱۲۳

- بند دوم: از لحاظ تکرار سوگند ۱۲۴
- بند سوم: از حیث اثبات قصاص ۱۲۵
- بند چهارم: از لحاظ تفاوت بین جنایات عمدی و غیر عمدی ۱۲۶
- گفتار چهارم: شرایط سوگند ۱۲۶
- بند نخست: شرایط مدعی و سوگند خورندگان ۱۲۷
- الف: شرایط مدعی ۱۲۸
- ب: شرایط سوگند خورندگان ۱۲۸
- بند دوم: رد قسامه به متهم ۱۲۹
- بند سوم: تعدد شاکی با متهم ۱۲۹
- بند چهارم: وجوب لوث و شکل مردد ۱۳۱
- بند پنجم: اقامه قسامه از سوی ولی امر در صورت فقدان ولی دم ۱۳۲
- گفتار پنجم: قسامه و اصل حکومت قانون ۱۳۲
- بند نخست: وجود لوث ۱۳۲
- بند دوم: اجرای شرایط قسامه ۱۳۳
- گفتار ششم: قسامه و اصل براءت ۱۳۳
- بند نخست: اقامه قسامه از سوی متهم ۱۳۴
- بند دوم: قسامه کذب ۱۳۶
- الف: بطلان قسامه پیش از مرحله صدور حکم ۱۳۷
- ب: بطلان قسامه پس از صدور حکم ۱۳۸
- گفتار هفتم: قسامه و حقوق دفاعی متهم ۱۳۹
- گفتار هشتم: قسامه و اصل منع محاکمه مضاعف ۱۴۰
- مبحث چهارم: علم قاضی ۱۴۱
- گفتار نخست: مفهوم علم قاضی ۱۴۱
- گفتار دوم: علم قاضی و دادرسی عادلانه ۱۴۴
- بند نخست: علم قاضی و اصل حکومت قانون ۱۴۴
- بند دوم: علم قاضی و اصل براءت ۱۴۵
- بند سوم: علم قاضی و اصل منع محاکمه مضاعف ۱۴۵

فصل دوم: ادله نوین اثبات جرائم علیه تمامیت جسمانی اشخاص.....	۱۴۷
مبحث نخست: دادرسی عادلانه و امارات قضائی.....	۱۴۷
گفتار نخست: امارات قضائی.....	۱۴۷
گفتار دوم: اصل برائت و امارات قضائی.....	۱۴۸
بند نخست: کارشناسی (معانیات علمی و فنی).....	۱۴۹
بند دوم: تحقیقات و معاینات محلی.....	۱۵۱
بند سوم: گزارش ضابطان دادگستری.....	۱۵۲
الف: گزارش اشخاص فاقد کارت ویژه ضابطیت.....	۱۵۴
ب: فقدان شرایط ماهوی ضابطیت دادگستری.....	۱۵۴
گفتار دوم: اصل حکومت قانون و امارات قضائی.....	۱۵۵
بند نخست: کارشناسی و اصل حکومت قانون.....	۱۵۶
بند دوم: تحقیق، معاینه محلی و اصل حکومت قانون.....	۱۵۷
بند سوم: اصل حکومت قانون و گزارش ضابطان دادگستری.....	۱۵۸
گفتار سوم: امارات قضائی و سایر اصول دادرسی عادلانه.....	۱۶۰
بند نخست: امارات قضائی و اصل استقلال قاضی.....	۱۶۰
الف: نظریه کارشناسی.....	۱۶۰
ب: استقلال قاضی، تحقیقات و معاینات محلی.....	۱۶۱
پ: اصل استقلال قاضی و گزارش ضابطان.....	۱۶۱
بند دوم: حقوق دفاعی متهم و امارات قضائی.....	۱۶۱
الف: کارشناسی و حقوق دفاعی متهم.....	۱۶۱
ب: گزارش ضابطان و حقوق دفاعی متهم.....	۱۶۲
پ: حقوق دفاعی متهم، تحقیقات و معاینات محلی.....	۱۶۲
بند سوم: امارات قضائی و اصل علنی بودن دادرسی.....	۱۶۳
بند چهارم: امارات قضائی و اصل منع محاکمه مضاعف.....	۱۶۳
مبحث دوم: دادرسی عادلانه و ادله زیستی و ژنتیکی.....	۱۶۳
گفتار نخست: انگشت‌نگاری و دادرسی عادلانه.....	۱۶۴
بند نخست: مفهوم.....	۱۶۴

- بند دوم: کاربرد و مزایای انگشت نگاری ۱۶۵
- الف: کاربردهای انگشت نگاری ۱۶۵
- ب: مزایای انگشت نگاری ۱۶۷
- بند سوم: اصل حکومت قانون و انگشت نگاری ۱۶۷
- بند چهارم: اصل برائت و انگشت نگاری ۱۶۸
- الف: انگشت نگاری قضائی ۱۶۸
- ب: آثار انگشت پنهان یا جنائی ۱۶۹
- گفتار دوم: آزمایش DNA ۱۶۹
- بند نخست: مفهوم شناسی ۱۶۹
- بند دوم: آزمایش DNA و دادرسی عادلانه ۱۷۲
- الف: آزمایش DNA و اصل حاکمیت قانون ۱۷۲
- ب: اصل برائت و آزمایش DNA ۱۷۲
- منابع و مأخذ ۱۷۵
- الف: کتب ۱۷۵
- ب: تقریرات، مقالات و پایان نامه ها ۱۷۸
- پ) قوانین، بخشنامه ها و آیین نامه ها ۱۷۹
- ت) منابع خارجی ۱۷۹

مقدمه

بشر همواره در تعاملات خویش به دنبال رعایت عدالت در تمامی حدود و ثغور آن است، با پیچیده تر شدن روابط اجتماعی و حاکمیت قانون بر تعاملات افراد، طبیعتاً توقع آحاد جامعه از دستگاه عدالت بیش از پیش شده و احقاق عدل و داد را به عنوان ابتدایی ترین حق خویش خواستار می‌باشند، با این وصف تمامی مراحل احقاق حق با واژه عدل عجین گشته و رویدگی‌های بایستی تحت لوای دادرسی عادلانه تحقق یابد. حق بر محاکمه عادلانه یکی از معرکات ریزش‌ناپذیر و مهمترین و مهمترین حقوق انسانها است که در جریان تحول تمدن حقوق بشری پدید آمده است و با تنظیم قواعد و مقررات شیوه رعایت و اجرای آن دگرگون گردیده است. یکی از مهمترین اصولی که در فرآیند دادرسی کیفری بایستی مورد توجه قرارگیرد دادرسی عادلانه می‌باشد. به نظر می‌رسد دادرسی موصوف باید در مسیری قرارگیرد که ادله اثبات دعوی کیفری به بهترین شکل در عالم واقع تجلی یابد، لذا این اصول در عموم جرائم بالاخص جرائم علیه نامیت - سمائی اشخاص دارای اهمیت ویژه‌ای است که به لحاظ شیوه‌های ارتکاب جرم و سنگین بودن ارتكابی بایستی به گونه‌ی ملموس تری رعایت گردد، با این وصف ابزاری در جهت کشف حقیقت در اختیار نهادهای کیفری قرار داده شده تا در سایه آن عدالت اجراء گردد، این هدف کشف حقیقت در پرتو ادله اثبات دعاوی کیفری تحقق می‌یابد. در باب ادله اثبات دعوی به روشنی مفهوم آن در قوانین موضوعه بیان نگردیده است، به درستی که دلیل عبارت از امری است که اصحاب دعوی در مقام اثبات یا دفاع از دعوا به آن استناد می‌کنند، در این راستا دلیل به معنای مجموعه قواعد قابل اجرا برای یک جرم در ارتباط با واقعیات بیرونی و یا رفتار شخص مورد تعقیب است، دلیل در امور کیفری دارای اهمیت بسیاری است، این ضرورت در اثبات رفتار مجرمانه ظهور می‌یابد که در آن ارکان سه گانه جرم قابلیت انتساب به مرتکب جرم را دارد. دلائل اثباتی در حقوق کیفری احصاء گردیده و هر یک به نوبه خود در اثبات دعوی نقشی خاص دارند لذا مهمترین این دلائل عبارتند از: اقرار، شهادت شهود، قسامه و سوگند و در موارد قانونی علم قاضی که در جرایم موضوع بحث واجد اهمیت تلقی گشته و کنار ادله

نوین نقش آفرینی می‌کنند. جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص از زمره جرایم خشونت بار به حساب آمده، به این معنا که بر علیه جسم و جان شخص ارتکاب می‌یابند؛ از اینرو از قدیم الایام در نظامهای حقوقی مختلف مجازاتهای سنگینی برای مرتکبین این گونه جرایم پیش بینی شده است. حتی این سختگیری در قوانین حمورابی به عنوان قدیمی ترین قانون مدون بشری که سابقه چهار هزار ساله دارد دیده می‌شود. تاکید بر ادله اثباتی و دادرسی عدالت محور ضرورت تحصیل ادله به نحو قانونی و در پرتو دادرسی عادلانه را روشن می‌سازد چه بسا بدون توجه به اصول دادرسی عادلانه هدف کشف حقیقت میسر نمی‌گردد. در کتاب پیش رو تعاملات و تقابلهای دادرسی عادلانه با ادله اثباتی و نقش آفرینی آنها در جرائم علیه تمامیت جسمانی اشخاص مورد بررسی قرار می‌گیرد.